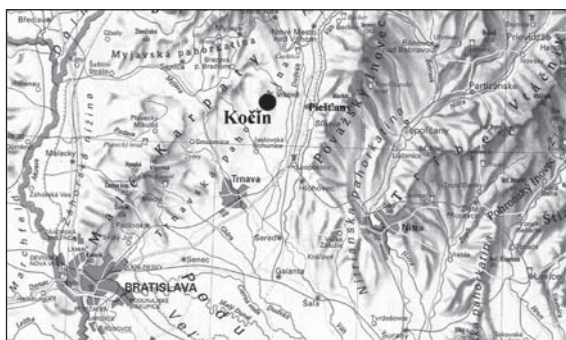

Sídlisko jevišovickej kultúry v Kočine, okr. Piešťany (predbežná štúdia)

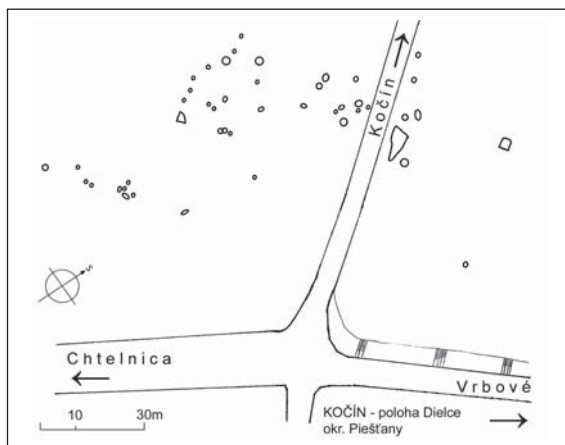
■ **Jana ŠUTEKOVÁ**
Filozofická fakulta UK, Bratislava

Úvod

Na území západného Slovenska, dolného Rakúska a Moravy sa po zániku badenskej kultúry vykryštalizovali nové kultúrne jednotky - bošácka skupina a jevišovická kultúra. Dolnorakúska skupina Mödling-Zöbing a starší typ Wachberg tvoria s „moravskou“ jevišovickou kultúrou tú istú kultúrnu entitu (*Krenn-Leeb 2006a; Medunová-Benešová 1977; E. Ruttkay 1999*), so spoločným označením Jevišovice/ Mödling-Zöbing, ktoré však primárne patrí jej mladšej chronologickej fáze. V dolnom Rakúsku doteraz poznáme 90-100 lokalít, na Morave približne 40-50 s nálezmi jevišovickej keramiky. Najhustejšie osídlenie je zachytené v oblasti Viedenského lesa, Dunkelsteinerwaldu, na západ od línie Horn - Krems, v povodí riek Jevišovka, Jihlava a v okolí mesta Brna (*Krenn-Leeb 2006b, 37, Abb. 18; Medunová-Benešová 1993, 193, Mapa 15; E. Ruttkay 1999, 200, Abb.33*).

■ **OBR. 1** Lokalizácia sídliska Kočín (okr. Piešťany) na juhozápadnom Slovensku

■ **OBR. 2** Kočín – poloha Dielce. Plán archeologickej lokality s vyznačenými objektmi jevišovickej kultúry. Mierka uvedená.

Západnú hranicu jevišovickej kultúry tvorí Českomoravská a Drahanská vrchovina. Najsevernejší nález predstavuje zatiaľ lokalita Svitávka (*Štrof 1990*). Ako už bolo spomínané, za východnú hranicu bola dlhé roky bez pochybnosti považovaná rieka Morava, za ktorou ležalo územie nositeľov bošáckej skupiny, resp. údajne Makó(Kosihy)-Čaka.

Hranice územia bošáckej skupiny a kultúry Makó(Kosihy)-Čaka sa podľa stavu výskumu natoľko tolerovali, že boli prirodzene považované za súčasné. O ich chronologickej následnosti sa prvý krát vyjadril J. Vladár (*1966*), čo sa s pribúdajúcimi nálezmi bez pochyb potvrdilo. Územie juhozápadného Slovenska, teda prevažne oblasť Podunajskej nížiny, tak zostalo mimo územie bošáckej skupiny v jej súvekom úseku neosídlené. Vážnym dôvodom sa javila byť klimatická situácia na prelome stredného a mladého eneolitu, kedy bolo obyvateľstvo nútené z dôvodov sucha presídlieť do severnejších polôh mimo oblasť černoze (*Bátora 1989; Němejcová-Pavúková 1995; Peška 2001*).

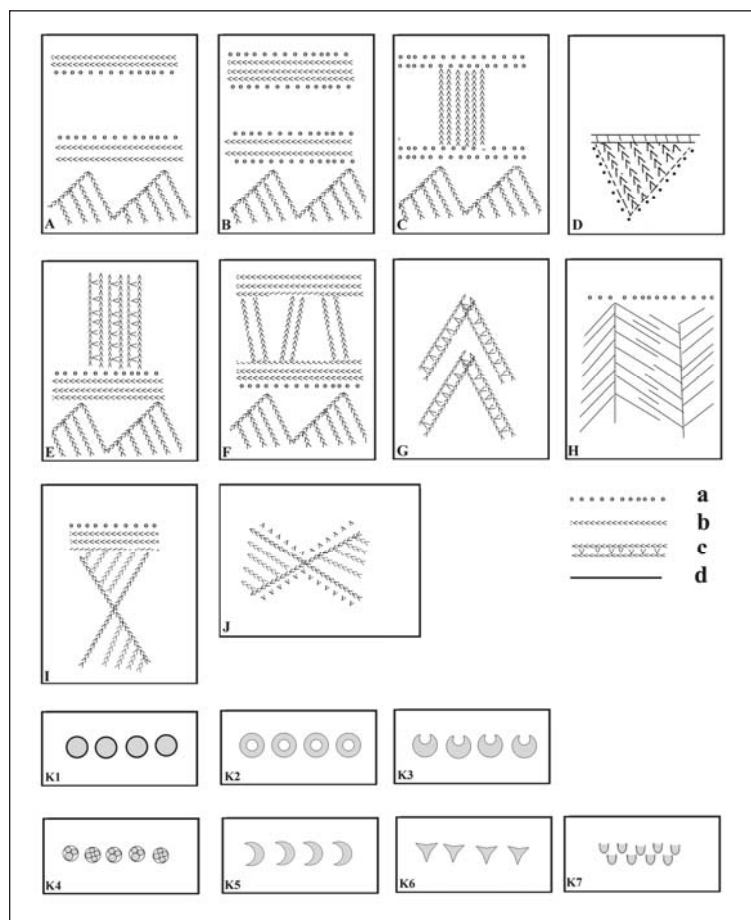
Nové nečakané skutočnosti priniesli výskumy v polovici 80-tych rokov 20. storočia, kedy bolo na považskej lokalite Kočín (**OBR. 1**), na východnom úpätí Malých Karpát, rozpoznané čisté jevišovické osídlenie (*Němejcová-Pavúková 1990*). K tomu sa pridala nález z ponitrianskej polykultúrnej lokality Hajná Nová Ves (*Wiedermann 1984*), s objektom zmiešaného „bošácko-jevišovického“ rázu. Východná hranica jevišovickej kultúry sa tak zmenila na veľmi nestálu.

Kočín-Dielce

Obec Kočín (okr. Piešťany) leží na juhovýchodnej strane chrbáta pomaly klesajúceho pohoria Malých Karpát smerom k Dudváhu. Preskúmaná časť sídliska sa nachádza na mierne sa zvažujúcej terénnej vlne po pravej strane bývalej štátnej cesty Vrbové - Chtelnica, po oboch stranách odbočky do Kočína (**OBR. 2**). Na ploche cca 4000 m², s nadmorskou výškou 230 m. n. m., bol zachytený S a SV okraj sídlisk lengyelskej (II. a záver III. stupňa) a jevišovickej kultúry. Počas troch výskumných sezón (1986-88) bolo na polohe Kočín-Dielce preskúmaných 56 objektov, z toho 37 obsahovalo mladoeneolitické nálezy. Sond bolo vytýčených 20. Sídlisko z mladšieho eneolitu bolo spočiatku počas terénnych prác klasifikované ako bošácke, čo vyplývalo zo stavu výskumu a geografickej polohy lokality. Postupom výskumu sa však situácia precizovala. Boli identifikované také odlišnosti v keramickom fonde, ktoré viedli k priradeniu nálezov ku kultúre jevišovickej.

Objekty boli rovnomerne rozmiestnené po celej skúmanej ploche. Sídliškove jamy boli menších rozmerov (priemer cca 100 -150 cm), kruhové alebo oválne, s prekvapujúco väčším množstvom nálezov - keramiky. Početné sú nálezy zvieracích kostí a parohoviny, kamennej suroviny, kamenných a kostených nástrojov. Išlo prevažne o zásobné a odpadové jamy a dva hliníky. Stopy po obydliach sa nezistili žiadne, išlo nepochybne o nadzemné konštrukcie. Podľa nálezovej správy bolo k objektom jevišovickej kultúry pričlenených 5 kolových jám, identifikovaných na juhozápadnej strane skúmanej plochy. Len z jednej odpadovej jamy pochádzajú väčšie kusy mazanice. Je nutné podotknúť, že mladoeneolitické sídlisko v Kočine nevykazuje žiadnu vertikálnu stratigrafiu. Vzájomné narušenie dvoch súvekých objektov bolo zachytené len v dvoch prípadoch (obj. 33/87 a 17/87; obj. 44/88 a 43/87). Ďalšie superpozície objektov alebo vrstvy neboli rozpoznané.

V. Němecová-Pavúková v pôvodnej správe uvádza, že tak ako sídlisko lengyelskej kultúry, i sídlisko mladoeneolitické pravdepodobne pokračuje ďalej južným a juhozápadným smerom dolu svahom. Keďže plocha na juh od cesty Chtelnica - Vrbové nebola bezprostredne ohrozená, záchranný výskum sa týmto smerom nerozšíril. V súčasnosti tento predpoklad rovnako potvrdzujú zberové nálezy zhlučkov

■ OBR. 4 Kočín – jevišovická kultúra. A – J: vybrané výzdobné motívy. Legend: a – samostatné vpichy, b - „brázdnený vpich“, c – motív rebrička, d – rytie. K1 – K7: rôzne typy kolkov.

črepov a štiepaných nástrojov na uvedenej strane poľa. Medzi nálezmi nechýbajú črepy s typickou jevišovickou výzdobou (kolky, slamovanie atď).

Analýza keramiky

Pri spracovaní keramiky pracujeme s množstvom cca 600 vybraných črepov, 25 zrekonštruovaných nádob a asi 1500 atypických kusov. Podľa fragmentárnosti atypických črepov bez pochybností predpokladáme, že počas výskumu bola skartácia materiálu minimálna. Analýza ukázala, že k používaným formám nádob patrili amfory, hrnce, misy, džbány a poháre (OBR. 3). V inventári sa vyskytol iba jeden rekonštruovateľný črpák, dve šálky a dva fragmenty z tzv. rendlíkov. Zaujímavá je spodná časť - nôžka hlinenej plastiky (OBR. 3.E).

Amfory

K amforám (OBR. 3) boli priradené fragmenty a celé nádoby s dvomi protiahlymi tunelovými alebo páskovými uchami na vydutí, resp. na pleciah nádob. Súčasťou bežných mladoeneolitických amfor boli i veľké páskové uchá nasadené na slamované alebo nezdobené telo. Veľké masívne tvary sa zrejme neodlišovali od známych jevišovických (Medunová-Benešová 1977, 17) so slamovaným telom a hladkým hrdlom. Jedinou odlišnosťou je skoro úplná absencia obežnej plastickej pásky v kočínskom inventári vôbec. Hrdlo amfor, rovnako ako hrncov, mohlo byť od tela vizuálne oddelené pásom kolkov. Menšie amfory s výškou do 15 cm boli nezdobené, vyskytla sa aj aplikácia „brázdneného vpichu“ vo forme vodorovných a šikmých dvojliniek. Ojedinelý exemplár amfory (OBR. 3 A) guľového tvaru s nízkym von vyhnutým hrdlom a dvoma tunelovými uchami na vydutí nesie výzdobu až v dvoch pásoch, na hrdle a na vydutí, prevedenú technikou „brázdneného vpichu“. Pozostáva z troch línií z hornej a dolnej časti ohraničených samostatnými vpichmi, pod ktorými pokračuje obežný pás s motívom zavesených trojuholníkov.

Hrnce

Do kategórie hrncov (OBR. 3) patrí väčšina hrubej úžitkovej keramiky bez špeciálnej úpravy povrchu, alebo so zdrsneným telom a hladkým hrdlom. Hrniec patrí k najbežnejším tvarom jevišovickej kultúry (Medunová-Benešová 1977, 8). V Kočine sú rozpoznateľné tvary s esovitou profiláciou, ďalej s maximálnym vydutím v hornej časti tela a valcovým hrdlom, symetrické mierne baňaté tvary s jemne von vyhnutým vyšším hrdlom alebo lievikovým hrdlom, a varianty s vajcovým tvarom tela. Na tele, pleciah, rozhraní hrdla a tela nesú zväčša tri tunelové uchá, plasticke výčnelky (lalokové, dvojité), menšej miere krátke pretláčané výčnelky a väčšie pupky nahrádzajúce uchá. Obežná plastickejšia páska sa vyskytla len na dvoch fragmentoch, tretí niesol výzdobu dvojitou, možno trojitou pretláčanou páskou. Rozhranie hrdla a tela bolo často zdobené jedným riadkom kolkov rôznych tvarov (okružle jamky, trojuholníky, polme-

siace atď; **OBR. 4. K1-K6**) prerušeným spomínanými krátkymi pretláčanými plastickými výčnelkami alebo tunelovými uchami. Plastické rebrá, kľukatky alebo poloblúky absentujú úplne (na porovnanie pozri *Medunová-Benešová 1977, 11n*).

Misy

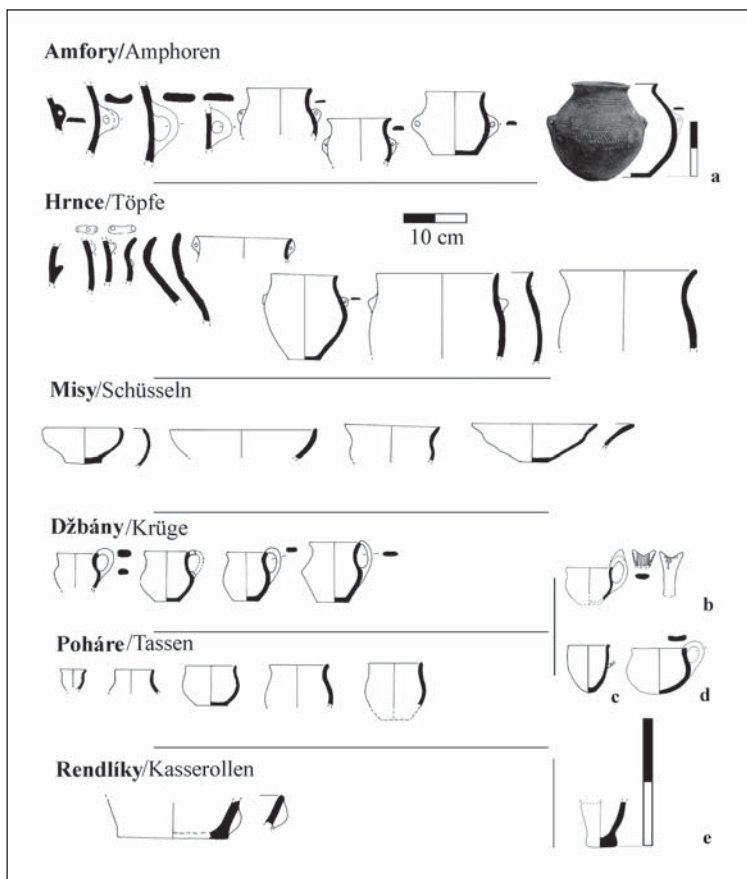
V pomere ku identifikovateľným exemplárom patria misy (**OBR. 3**) z Kočína ku kategórii s najpočetnejšími variantmi (5 variant). Až na jeden črep, nebola na žiadnom kuse identifikovaná výzdoba (vtlačaná, rytá alebo plastická). K prvému variantu patrí guľato zaoblená misa s dovnútra vtiiahnutým okrajom na odsadenej nôžke. Ďalej široké otvorené polguľové misy, pravdepodobne s rovným dnom. Jediný menší črep niesol po obvode okraja pás trojuholníkov s vrcholom nadol, zhotovené technikou „brázdneného vpichu“. Objavil sa i variant širokých tanierových mís. Na misách sa nevyskytovali plastické rebrá, pretláčaná páska, malé uchá či iné plastické výčnelky, na rozdiel od moravských nálezov z Grešlovho Mýta, Vysočian a Jevišovic (*Medunová-Benešová 1977, obr. 6, 13*).

Do samostatnej podkategórie tzv. misovitých hrncov by sme mohli zaradiť niekoľko exemplárov s nižším zaobleným telom a doširoka otvoreným vyšším hrdlom. Jeden kompletný misovitý hrniec s mierne vyhnutým hrdlom niesol širšie zdobené páskové ucho vychádzajúce z vydutia a nasadajúce z hora na okraj. Na hrdle a hornej časti vydutia bol zdobený kombináciou línií samostatných vpichov, „brázdneného vpichu“ a motívom zavesených trojuholníkov (**OBR. 4, C**).

Džbány

Do tejto kategórie sme zaradili nižšie nádoby s menšou variáciou tvarov s jedným určujúcim páskovým alebo tyčinkovým uchom vychádzajúcim z vydutia nad okraj (**OBR. 3**). Priemerná výška džbánov je 10 cm. Funkčne by mali džbány slúžiť na naberanie, resp. rozlievanie tekutín do menších nádob ako sú poháre a šálky (hrnky), určených na priamu konzumáciu nápojov. V tomto prípade je však terminologická hranica medzi džbánom a šálkou veľmi pohyblivá. Ich spoločným znakom je jedno ucho, základným rozdielom je objem, resp. výška nádoby.

Z kočínskeho materiálu poznáme tvary s esovitou profiláciou, bikonickým telom so zaobleným lomom a von vyhnutým hrdlom, alebo jeden kus s ostrým bikonickým telom. 90 % džbánov bolo zdobených. Práve džbány v kombinácii so svojou typickou výzdobou predstavujú, podľa nášho názoru, najcharakteristickejší typ keramikového výrobku jevišovickej kultúry. Zdobené sú od okraja ústia po spodnú časť vydutia, nevynímajúc väčšiu dĺžku viditeľnej časti ucha. Na hrdle sú kombinované obežné línie samostatných vpichov a viacnásobné línie „brázdneného vpichu“. Na rozhraní hrdla a tela sa motív opakuje, pod ním pokračuje pás zavesených

■ **OBR. 3** Kočín – jevišovická kultúra. Tabuľka základných tvarov keramiky. Mierky uvedené.

trojuholníkov (**OBR. 4, A, B, C, E**). Uchá sú rovnako zdobené líniami vpichov a „brázdneného vpichu“, niekoľko fragmentov nieslo motív dvojbritej sekery (**OBR. 4, J**).

Poháre

Poháre (**OBR. 3**) patria k nádobám určeným na priamu konzumáciu. V priemere sú nižšie ako džbány, nemajú ucho a hrúbka stien nepresahuje 5 mm. Ich profilácia je od džbánov trochu odlišná. Na zaoblené telo nasadá valcové hrdlo, ktoré je niekedy mierne von vyhnuté. Do tejto kategórie sme zaradili aj jeden exemplár malej nádoby s pravdepodobnou výškou len 4 cm.

Priradenie zachovaných keramikových fragmentov ku džbánom alebo pohárom je však veľa krát otáznne, keďže poháre bývajú aj nezdobené, alebo nesú rovnakú kombináciu výzdoby ako džbány.

V kočínskom keramikovom inventári sa objavili nasledujúce formy nádob len po jednom kuse:

Prekvapujúci je len jeden! exemplár čr páka so zaobleným dnom, mierne sa rozširujúcim telom a páskovým uchom presahujúcim okraj (**OBR. 3.c**). Čr pák je nezdobený a má výšku 8 cm. Svojim tvarom je určujúcim prvkom vo vnútornej chronológii postbadenského vývoja.

Ojedinelá je 7 cm vysoká šálka (**OBR. 3.D**) s okrúhlym dnom a symetrickým pásikovým uchom. Telo má nezdobené, ucho je z viditeľnej strany lemované po okrajoch dvomi rytými linkami.

Veľmi zaujímavou nádobou s analógiami v postbadenskom okruhu (*Novotná 2006*, 8, Abb.11) je šálka s uchom typu ansa cornuta (**OBR. 3.B**; *Němejcová-Pavůvková 1995*, 32, Abb. 1). Telo a ucho je zdobené zvislými širšími ryhami (žliabkami) hranatého prierezu. Na tele sú ryhy niekoľkokrát prerušené dvomi zvislými pásmi hranatých kolkov. Ucho je na oboch okrajoch lemované zárezmi. Celá výzdoba je zrejme prevedená tým istým nástrojom s plochým hrotom.

Rendlíky

K vyššie uvedenej skupine patria aj dva fragmenty z dvoch kusov špecifických nízkych hrubostenných nádob – tzv. rendlíkov (**OBR. 3**). Oba majú po bokoch zvislú hrubú úchytku (ucho) vychádzajúce z dna, alebo okraja. Boli zrejme nezdobené. Ich analógie nájdeme v moravskom i rakúskom materiály rozvinutej jevišovickkej kultúry (*Medunová-Benešová/Vitula 1994*, Taf. 15.14; *Schmitsberger 2006*, Abb. 5.21).

Výzdoba

Úprava a výzdoba povrchu nádob (**OBR. 4**) sa vo svojej podstate neodlišovala od spôsobov známych v postbadenskom prostredí strednej Európy. Veľké úžitkové typy (amfory, hrnce, zásobnice) boli zdrsnované slamovaním, v niektorých prípadoch bola rozpoznaná aj voština alebo aplikácia bahnitého poľahu na povrch nádoby. Hladké hrdlo bolo od tela vizuálne oddelené pásmom kolkov rôznych tvarov (**OBR. 4. K1-K6**) prerušené prípadne krátkym pretláčaným plastickým výčnelkom, uchom alebo pupčekom. Zdôrazňujeme, že obežnú plastickú pásku sme identifikovali len na troch črepech.

Na menších formách bola aplikovaná typická výzdoba vpichmi v líniiach (**OBR. 4.A**), ojedinele rytie (**OBR. 4.D, H**), a menšie kolkov (**OBR. 4. K1, K7**). Ďalej sa vyskytol motív rebríčka (**OBR. 4.C, E, G**), presýpacích hodín a dvojbritej sekery (**OBR. 4. I**) a najcharakteristickejší motív trojuholníkov (**OBR. 4.A-D**) zhotovených technikou „brázdeného vpichu“. Očakávaná výzdoba odtlačkom šnúry sa objavila iba na dvoch (troch?) črepech, ktoré nebolo možné priradiť k žiadnemu typu nádoby. Len jeden fragment niesol možnú tzv. šachovnicovú výzdobu. Jednotlivé štvorceky boli zhotovené technikou „brázdeného vpichu“.

Na keramických fragmentoch sa vo viacerých prípadoch zachovala aj biela inkrustácia, ktorá svojim kontrastom k farbe povrchu nádob zvyrazňovala aj estetickú funkciu riadu.

Poznámka: Tradične používaný termín tzv. „brázdený vpich“, nezodpovedá podľa nášho názoru technike výzdoby na analyzovanej keramike. „Brázdený vpich/Furchenstich“ označuje rytú výzdobu, kedy

bola špicatým tenkým nástrojom vytváraná tenká ryha, do ktorej boli pravidelne zasadené vpichy už v priebehu rytia. Tento spôsob je charakteristický pre staroeneolitickú keramiku horizontu Bajč-Retz-Gajary. Podľa nášho pozorovania je technika výzdoby jevišovickkej keramiky z Kočína, vyčlenených fragmentov z Podolia, z niektorých rakúskych (za cennú informáciu a konzultácie srdečne ďakujem dr. A. Krenn-Leeb, Universität Wien) a moravských lokalít (podľa kresbovej dokumentácie) odlišná od vyššie uvedenej staroeneolitickej. Výzdoba bola zhotovená nástrojom so zahroteným koncom do tvaru trojuholníka. Jeho plochým otláčaním vznikla línia akoby hustých kolkov. Aj keď obe techniky slúžili na rovnaký účel a to lepšie udržanie farby na povrchu nádoby, pre nás by mohli predstavovať aj chronologický ukazovateľ pred- a postbadenského vývoja. Uvedená teória nie je ešte v plnej miere overená a naďalej používame termín „brázdený vpich“.

Diskusia

Analyzovaná keramika zo sídliska Kočín ležiaceho na východnom úpätí Malých Karpát na území juhozápadného Slovenska patrí jednoznačne jevišovickkej kultúre. Potvrdzujú to tvary nádob, technika výzdoby, motívy (tzv. „brázdený vpich“ v líniiach a trojuholníkoch, kolkovaná výzdoba, slamovanie atď.) Vo výzdobe sa nevyskytuje kolok a ornament typický pre bošácku skupinu- výzdobná skupina Ba (podľa *Pavelčík 2002*, 243, obr. 2).

V nálezovom fonde sa však objavili konkrétne odlišnosti, ktoré môžu byť smerodajné ako v chronologických, tak aj regionálnych vzťahoch. Plastická výzdoba sa vyskytuje v menšej miere v podobe krátkych pretláčaných výčnelkov, pričom obežná plastická páska je výnimočná (3 prípady). Na amforách a hrncoch sa namiesto plastickej pásky aplikuje pás kolkov s dvomi až tromi výčnelkami. Misy ani iné tvary nie sú zdobené zvislými rebrami ani páskou.

Najviac analógií nachádzame v keramickom inventári sídliska Brno-Starý Lískovec (*Medunová-Benešová/Vitula 1994*) a v nedávno publikovanom materiály z dolnorakúskej lokality Furth, VB Krems (*Schmitsberger 2006*).

Bošáckeho pôvodu by mohol byť črpák so zaobleným dnom, príp. šálka s okrúhlym dnom. Šálka s uchom typu ansa cornuta poukazuje svojou výzdobou ešte na neskorobadenskú tradíciu s analógiami v oblastiach severného Slovenska, ale na druhej strane typom ucha nás posúva k hľadaniu analógií juhozápadným a západným smerom až do prostredia rívnáčskej kultúry (*Medunová-Benešová 1977*, 36n).

Na tomto mieste je dôležité pripomenúť, že najbližšie bošácke sídlisko sa nachádza 10 km severne od Kočína. Podolie (*Němejcová-Pavůvková 1970*, 208) je nížinné, ale opevnené sídlisko a bolo založené na sprašovom ostrohu obtekanom pôvodným vážskym ramenom, s nadmorskou výškou 180 m n. m. Syste-

matické spracovanie nálezov prebieha až v súčasnosti. Podľa doterajších výsledkov je prekvapujúce, že medzi bošáckymi nálezmi sa vyskytuje cca 5 % črepov a jedna celá nádoba (Němejcová-Pavúková 1970, Tab. LXXXI), ktoré svojou profiláciou a technikou výzdoby vykazujú jednoznačný jevišovický charakter.

Už podľa slov V. Němejcovej-Pavúkovej (1995, 36, Abb. 5), je nutné prehodnotiť všetky staré nálezy južne od línie Piešťany - Topoľčany, datované do postbadenského kultúrneho okruhu, resp. pôvodne do bošáckej skupiny. Sídliisko Kočín s 37 objektmi dokazuje prítomnosť nositeľov jevišovickej kultúry aj na území na východ od rieky Moravy, resp. na východ od Malých Karpát. Toto tvrdenie podporuje aj spomínaný objekt č. 40 z Hajnej Novej Vsi (Wiedermann 1984). Na území juhozápadného Slovenska môžeme hovoriť o troch oblastiach, kde sa objavujú nálezy jevišovického charakteru. Prvá je práve v časti Považia, kde leží aj samotný Kočín. Z intravilánu neďalekej obce Trebatice pochádza dvojúčahá amfora s typickým jevišovickým ornamentom a motívom trojuholníkov (Němejcová-Pavúková 1985, 314, Obr. 62.9), z rovnakej polohy je i asymetrická amforovitá nádoba, ktorá obsahovala kalcinované kostičky dvoch jedincov (Němejcová-Pavúková/Klčo 1986, 169, 313, Obr. 70). Fragment nádoby analogickej k „prvej“ trebatickej amfore je publikovaná aj z lokality Vrbové (Romsauer 1981), vzdialenej od Kočina necelých 5 km. Problematika pohrebného rítu v postbadenskom období je komplikovaná z dôvodu veľkej absencie hrobov (Šuteková 2005, 329n). Nedávno do ich počtu pribudol moravský nález kostrového hrobu z lokality Kroměříž-Miňůvky (Peška/Tajer 2006).

Druhou oblasťou, kde by sme očakávali jevišovické nálezy je okolie Nitry, teda na východ do Považského Inovca, kde sa nachádza aj polykultúrne sídlisko Hajná Nová Ves.

V. Němejcová-Pavúková (1995, 36, Abb.5) uvádza medzi Malými Karpátami a Dudváhom ďalšie jevišovické nálezy (Veľké Kostoľany; Križovany nad Dudváhom; Abrahám atď.). Ide zväčša o nálezy tzv. slavónskych/ ľubľanských misiek, a ich zaradenie ku konkrétnemu kultúrnemu celku nie je také jednoznačné. Avšak spolu s ďalšími správami (nepublikovanými alebo zo sekundárnych zdrojov) ktoré hovoria o nálezoch z okolia Bratislavy a z polôh na východnej strane Malých Karpát, by mohli naznačovať smer rozšírenia jevišovickej kultúry a spojniť s jej primárnym územím v dolnom Rakúsku.

V tomto stave výskumu je možné konštatovať, že územie juhozápadného Slovenska bolo osídlené nositeľmi jevišovickej kultúry. Oblasť černoze na juhozápadnom Slovensku v tomto období nebola, z dôvodu veľkého sucha, vhodná na zakladanie stálych sídlisk, a preto aj nositelia jevišovickej kultúry vyhľadávali vyššie polohy na úpätiach vrchov (obe strany Malých Karpát; Považský Inovec, Nitrianska pahorkatina, Trábeč).

Ako sme už uviedli, keramika z Kočina (tvary nádob, absencia obežných plastických líšt, výzdoba, motívy) má veľmi podobný charakter ako na sídlisku Brno-Starý Lískovec (Medunová-Benešová/Vitula 1994) a v dolnorakúskom Furth-e, VB Krems (Schmitsberger 2006). Chronologicky patria do mladšej fázy jevišovickej kultúry (Jevišovice B), resp. Jevišovice IIB (Schmitsberger 2006, 152). Posledné detailnejšie delenie jevišovickej kultúry navrhuje O. Schmitsberger (2006, 151), ktoré podľa nášho názoru reálne zodpovedá súčasným poznatkom: staršia fáza JK I = Grešlovo Mýto/Wachberg; stredná JK IIa = Vysočany/Spielberg; neskorá JK IIb Jevišovice B/ Mödling-Zöbing a záverečná fáza IIc, vykazujúca úzke kontakty s nasledujúcou Makó (Kosihy)-Čaka.

Nie je zanedbateľným faktom, že všetky tri spomínané lokality predstavujú nížinné sídliská. Je v protiklade, že ostatné chronologicky staršie sídliská na Morave a v dolnom Rakúsku sa nachádzali vo výšinných polohách (Krenn-Leeb 2006b), na lokalitách s bohatou vertikálnou stratigrafiou. Podľa týchto faktov predpokladáme, že práve v mladšej fáze (IIb) kultúry Jevišovice/ Mödling-Zöbing nastali nejaké zmeny, ktoré viedli jej nositeľov k zakladaniu sídlisk na vhodnejších nížinných polohách. A možno rovnaké dôvody spôsobili posun skupín obyvateľstva z primárneho územia aj na juhozápadné Slovensko.

Otvorené otázky eneolitu

Problematika jevišovickej kultúry a postbadenského vývoja na sledovanom území ostáva otvorená.

Prvou otázkou je, či nositelia JK sa na územie juhozápadného Slovenska presídlili, alebo tu JK predstavuje domácu jednotku, ktorá vznikla na domacom badenskom podloží. V prípade prvej teórie nie je istý smer presunu obyvateľov a príčiny, ktoré k tomu viedli. Do úvahy prichádzajú dva smery, a to juhovýchodným cez územie bošáckej skupiny a priesmykmi Bielych Karpát na Považie. Viac pravdepodobný a už spomínaný je možný presun nositeľov JK z dolného Rakúska územím Bratislavskej brány (Němejcová-Pavúková 1995, 30n) pozdĺž východnej strany Malých Karpát do severnejších a z klimatických dôvodov vhodnejších polôh na Považí a Ponitří. Takáto mobilita nebola v tomto eneolitickom období výnimočná, ako to naznačujú aj nálezy bošáckej skupiny vo východných Čechách (Kalferst/ Prostředník 1998). V prípade autochtonnosti JK na našom území by sme očakávali nálezy aj zo starších stupňov súvekových s typom Wachberg a Grešlovo Mýto.

Rovnako nejasné sú aj vnútorné chronologické vzťahy a kontakty medzi jevišovickou kultúrou a bošáckou skupinou na celom území ich rozšírenia. Veríme, že viaceré nové informácie prinesie systematické spracovanie materiálu z Kočina (okr. Piešťany) a Podolia (okr. Nové Mesto nad Váhom), rovnako i Hajnej Novej Vsi (okr. Topoľčany).

Literatúra

- J. *Bátora*: Anfänge der Bronzezeit in der Südwestslowakei. *Præhistorica* 15-16, Praha 1989, 207-212.
- J. *Kalferst*/ J. *Prostředník*: Nové nálezy bošácké skupiny ve východních Čechách. *Archeol. Rozhl.* 50-3, 1998, 586-599.
- A. *Krenn-Leeb*: Mensch und Umwelt der Kupferzeit Ostösterreichs. Aktuelle Fragestellungen am Beispiel ausgewählter Siedlungen des 4. und 3. Jahrtausends v. Chr. In: A. Krenn-Leeb/K. Grömer/P. Stadler (Hrsg.): Ein Lächeln für die Jungsteinzeit. Ausgewählte Beiträge zum Neolithikum Ostösterreichs. Festschrift für Elisabeth Ruttkey. *Archäologie Österreichs* 17/2, 2006a, 117-131.
- A. *Krenn-Leeb*: Höhensiedlungen der Jeřišovice-Kultur in Niederösterreich: Stereotypes Siedlungsverhalten und historische Topographie – Eine Bestandsaufnahme. In: A. Krenn-Leeb (Hrsg.): Wirtschaft, Macht und Strategie – Höhensiedlungen und ihre Funktionen in der Ur- und Frühgeschichte. *Archeologie Österreichs Spezial* 1. Wien 2006b, 23-40.
- A. *Medunová-Benešová*: Jeřišovická kultura na Moravě. Výšinná sídliště Grešlovo Mýto, Vysočany a Jeřišovice. Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně 5/3, Praha 1977.
- A. *Medunová-Benešová*: Jeřišovická kultura. In: V. Podborský (ed.): *Pravěké dějiny Moravy*. Brno 1993, 191-200.
- A. *Medunová-Benešová*/ P. *Vitula*: Siedlung der Jeřišovice-Kultur in Brno. Starý Lískovec (Bez. Brno-město). *Fontes Arch. Moraviae* 22, Brno 1994.
- V. *Němejcová-Pavůvková*: Ukončenie záchranného výskumu v Kočine. AVANS 1988, Nitra 1990, 116 - 118.
- V. *Němejcová-Pavůvková*: Eingriff der Jeřišovice Kultur in der Westslowakei. In: T. Kovacs (Hrsg.): Neuere Daten zur Siedlungsgeschichte und Chronologie der Kupferzeit des Karpatenbeckens. *Inventaria Praehistorica Hungariae* 7, Budapest 1995, 26-36.
- V. *Němejcová-Pavůvková*: Mladoneolitický kultúrny komplex. Bošácka skupina. Kostolacká skupina. In: A. Točík a kol.: *Slovensko v mladšej dobe kamennej*. Bratislava 1970, 207-219.
- V. *Němejcová-Pavůvková*: Nové sídliská z obdobia eneolitu z okolia Vrbového (okr. Trnava). AVANS 1984, Nitra 1985, 172-174.
- V. *Němejcová-Pavůvková*/ M. *Klčo*: Žiarový hrob z Trebatíc. AVANS 1985, Nitra 1986, 169.
- M. *Novotná*: Zur Deutung der Bronzehortfunde aus den Höhensiedlungen. In: A. Krenn-Leeb (Hrsg.): Wirtschaft, Macht und Strategie – Höhensiedlungen und ihre Funktionen in der Ur- und Frühgeschichte. *Archeologie Österreichs Spezial* 1. Wien 2006, 3-22.
- J. *Pavelčík*: Výzdobné a „technické“ prvky bošáckej kultúrnej skupiny. In: I. Kuzma (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín* 2001, Nitra 2002, 241-250.
- J. *Peška*: Das Besiedlungsbild des Spätneolithikums und der Frühbronzezeit in Südmährens. In: A. Lippert/M. Schultz/ S. Shennan/ M. Teschler-Nicola (Hrsg.): Mensch und Umwelt während des Neolithikums und der Frühbronzezeit in Mitteleuropa. *Internationale Archäologie. Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress. Band 2. Rahden/Westf.* 2001, 139-148.
- J. *Peška*/A. *Tajer*: První kostrový hrob jeřišovické kultury na Moravě? . In: M. Bém/ J. Peška (eds.): *Ročenka* 2005. *Archeologické centrum Olomouc*. Olomouc 2006, 35-52.
- P. *Romsauer*: Eneolitické a halštatsko-laténske objekty z Vrbového. AVANS 1980, 1981, 250-253.
- E. *Ruttkey*: Mödling-Zöbing-Gruppe. In: E. Lenneis/ Ch. Neugebauer-Maresch/ E. Ruttkey: *Jungsteinzeit im Osten Österreichs. Forschungsberichte der Österreichischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte* 17, St. Pölten-Wien 1999 (2. Auflage), 186-194, 200.
- O. *Schmitsberger*: Die Siedlung zum „Doppelgrab von Palt“ der Jeřišovickékultur. In: A. Krenn-Leeb/K. Grömer/P. Stadler (Hrsg.): Ein Lächeln für die Jungsteinzeit. Ausgewählte Beiträge zum Neolithikum Ostösterreichs. Festschrift für Elisabeth Ruttkey. *Archäologie Österreichs* 17/2, 2006, 141-154.

- A. *Štrof*: Výskum Hradiska u Svitávky v roce 1987 (okr. Blansko). *Přehled výzkumů* 1987, 1990, 94-95.
- J. *Šuteková*: Špecifiká pohrebného ritu v eneolite (so zreteľom na pohrebiská v oblasti Karpatskej kotliny). In: I. Cheben/ I. Kuzma (eds.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín* 2004, Nitra 2005, 321 - 336.
- J. *Vladár*: Zur Problematik der Kosihy-Čaka Gruppe in der Slowakei. *Slov. Arch.* 14 - 2, 1966, 245-336.
- E. *Wiedermann*: Praveké sídliská pri Hajnej Novej Vsi. AVANS 1983, Nitra 1984, 224n.

Zusammenfassung

Kočín (Bez. Piešťany). Eine Siedlung der Jeřišovice-Kultur in der Südwestslowakei. (Vorstudie)

Auf dem Gebiet der West- und Mittelslowakei, Niederösterreichs und Mährens kristallisierten nach dem Untergang der Badener Kultur neue Kultureinheiten: die Bošáca-Gruppe und die Kultur Jeřišovice/Mödling-Zöbing (Medunová-Benešová 1977; E. Ruttkey 1999).

Für die Ostgrenze hielt man Jahre lang ohne jede Zweifel den March-Fluss. Jenseits dieser Grenze lag das Territorium der Bošáca-Gruppe. Das Gebiet der Südwestslowakei, bis auf dasjenige der Bošáca-Gruppe, blieb während der behandelten Periode unbesiedelt (Bátora 1989; Němejcová-Pavůvková 1995; Peška 2001).

Neue unerwartete Tatsachen lieferten die Ausgrabungen in der Mitte der 1980er. An der Fundstelle Kočín (Abb. 1) im Waagtal, am Ostfuß der Kleinkarpaten, identifizierte man reine Jeřišovicer Besiedlung (Němejcová-Pavůvková 1990). Innerhalb einer kurzen Zeit kamen noch weitere Funde dazu (Hajná Nová Ves, Vrbové, Trebatice usw.). Die Ostgrenze der Jeřišovice-Kultur ist damit sehr veränderlich geworden.

Die Gemeinde Kočín (Bez. Piešťany) liegt auf der Südostseite des kleinkarpatischen Bergrückens, langsam abfallend zum Dudvák-Fluss. Auf einer Fläche von ungefähr 4 000 m² in der Meereshöhe von 230 m ü. d. M. wurden der Nord- und Nordostrand von Siedlungen der Lengyel-Kultur (II. und ausgehende III. Stufe) und Jeřišovice-Kultur abgedeckt (Abb. 2). Im Laufe von drei Grabungssaisons (1986-88) erforschte man in der Lage Kočín-Dielce 56 Objekte, davon 37 mit jungäneolithischen Funden.

Bei der Keramikanalyse arbeiten wir mit einer Menge von ungefähr 600 ausgewählten Scherben, 25 rekonstruierten Gefäßen und etwa 1500 atypischen Fragmenten. Zu herkömmlichen Gefäßformen (Abb. 3) gehörten Amphoren, Töpfe, Schüsseln, Krüge und Becher. Im Inventar erschien nur ein einziges rekonstruierbares Schöpfgefäß, zwei Tassen, zwei Fragmente von sog. Bratpfannen und der Unterteil – Fuß einer Tonplastik (Abb. 3e).

Analysierte Keramik gehört eindeutig der Jeřišovice-Kultur an. Dies bestätigen die Gefäßformen, Verzierungstechnik sowie Motive (sog. jungäneolithischer Furchenstich in Linien und Dreiecken, Stempelverzierung, Besenstrich usw.). Die Verzierung enthält keine Stempel und Ornamente typisch für die Bošáca-Gruppe – Verzierungsgruppe Ba (nach Pavelčík 2002, 243, obr. 2).

Die meisten Analogien (Gefäßformen, die Absenz von umlaufenden plastischen Leisten, Verzierung, Motive) finden wir im Keramikinventar der Siedlung Brno-Starý Lískovec (Medunová-Benešová/Vitula 1994) und im neulich publizierten Material aus der niederösterreichischen Fundstelle Furth, VB Krems (Schmitsberger 2006), datiert in die jüngere Phase der Jeřišovice-Kultur (Jeřišovice B, bzw. Jeřišovice IIb) (Schmitsberger 2006, 152).

Beim derzeitigen Forschungsstand kann man konstatieren, dass die Südwestslowakei durch die Träger der Jeřišovice-Kultur besiedelt wurde. Das Schwarzerdegebiet in der Südwestslowakei war in dieser Periode wegen einer großen Dürre für die Gründung von dauerhaften Siedlungen nicht geeignet, deswegen haben auch die Träger der Jeřišovice-Kultur höhere Lagen an Bergfüßen ausgesucht (beide Seiten der Kleinkarpaten; Považský Inovec, Nitraer Hügeland, Trábeč).